

Sosyalist Enternasyonal ve Cumhuriyet Halk Partisi

Yrd. Doç. Dr. Ramazan GÜNLÜ
Muğla Üniv. İİBF Kamu Yönetimi Bl.

CHP 30 Haziran-2 Temmuz 2008 tarihlerinde Atina'da yapılan Sosyalist Enternasyonal toplantısına katılmadı. Katılmamasının nedeni, Sosyalist Enternasyonal ilkelerine uymadığı gerekçesiyle CHP aleyhine sert bir bildiri yayımlanacağı haberi idi. CHP Sosyalist Enternasyonal'e 1970'lerin sonuna doğru üye olmuştu. Son zamanlarda izlediği politikanın milliyetçi ve militarist tonlar içerdiği yönünde değerlendirmelerin giderek arttığı bir ortamda AKP içinde yer alan "sosyal demokrat" siyasetçilerin Sosyalist Enternasyonale CHP aleyhine başvuru yaptığı yorumları da toplantıya katılmamasında etkili oldu.

Türkiye siyasal yaşamında bazı kritik değişim dönemlerini ayırt etmek CHP ve sosyal demokrasi arasındaki ilişkinin açığa çıkarılmasında yararlı olacaktır. Türkiye Cumhuriyeti kuruluş dönemi boyunca kesintisiz bir devlet partisi görünümünü altındaki CHP hükümetlerince yönetilmiştir. CHP dışında bütün siyasal eğilimler yasa dışı sayılmış ve rejim için tehlikeli görülmüştür. CHP siyasal gramerini ve kadrolarını bu politika ekseninde eğitmiştir. Bununla birlikte Dünya Sistemi içindeki değişimler CHP kadrolarını ciddi biçimde etkilemiş bazı durumlarda değişime ve anakronizme sürüklemiştir. 1945 yılında Türkiye çok partili hayata geçerken demokrasi krizi denilebilecek siyasal rakibin ehlileştirilmesi sürecini yaşamıştır. Bu süreçte kritik ölçü komünizme ve emek kesimlerine mesafe olmuştur. Öbür yandan liberal aydınların CHP'ye ilişkin aldığı tutumlar da bu kriter içinde değerlendirilmiştir. Bununla birlikte bu sancılı durum 1940'larda parti kadrolarına giren genç kuşak ile yerleşik CHP kadroları arasında gerilim sürecinde demokrasi krizinin sonuçlarını belirlemiştir. 1947 Kurultayı bu anlamda İnönü'nün yeni dünya konseptine uygun bir değişimi genç kadrolarla ittifak içinde sağlayarak anakronik görülen Recep Peker önderliğindeki kadroları yenilgiye uğratmıştır.

Bununla birlikte yeni dönem (1950-1960) oldukça sancılı geçecektir. Bürokratik kadrolar üzerindeki CHP etkisi Menderes Hükümetini sürekli olarak tedirgin etmiş, bürokrasinin güvencelerini

kaldıracak uygulamalara girmesine yol açmıştır. Bunun yanında 1950-1960 arasında izlenen politikalar memnuniyetsiz bir kentsel nüfus yaratmış ve sonunda Menderes anti-modernizmin cisimlendiği bir figür olarak görüldüğü 1957 seçimlerinden sonra kentsel seçkinlerin kendisine yakın kadrolarını da yabancılaştırarak kentsel platformu siyasal ve toplumsal olarak birleştirmiştir. İzlenen siyasetin bir parçası olarak CHP, Demokrat Parti uygulamaları ile militarist bir programın parçası olmuş ve 1960 darbesinin koşullarını hazırlayan süreçte İnönü darbeyi kastederek Menderes'e hitaben "Seni ben bile kurtaramam" diyebilmiştir. 1960 darbesi sonrası koşullar, Türkiye'nin yeni bir evresini temsil ediyordu. Kırsal dönüşüm sanayinin ihtiyaç duyduğu işgücü ve sermaye birikimi açısından önemli bir kaynaktı. Bunun yanında sanayi sermayesinin gelişmesine uygun koşulların hazırlanması politikaların esas merkezini oluşturuyordu. Bu süreçte giderek artan toplumsal taleplerin temsil edilmesi siyasi alanı geleneksel biçimlerinden uzaklaştırdı ve sosyal güçlerin gerçek mücadele alanına çevirdi. Bu açıdan henüz kesintilerle sancılı bir demokrasi deneyimi yaşayan Türkiye, siyasal yelpazenin radikalleşmesine ve kanatlarının oluşumuna tanık oluyordu. Bu süreçte yeni toplumsal güçlerin (işçiler, memurlar, öğrenciler, gençler) sözcüsü olma yolunda sol bir siyasal çizgiye yerleşen Türkiye İşçi Partisi sosyalist bir politika alternatifi olarak beliriyordu. Bu gelişme CHP'nin bürokratik devlet geleneği ile ilişkisini sorgulamaya ve yeni koşullara özgü bir çizgi aramaya yöneltti. Bu yönelim CHP'yi bir çok yorumcunun benimsediği "vekaleten sol" bir jargon geliştirmeye itti.

Soldan gelen basınç CHP'yi sola doğru bir görüntü vermeye ve toplumsal bir tercih yönelimine soktu. Bu görüntü "aşırı sol" olarak tanımladığı sol karşısında kendisini "ortanın solu" olarak takdir etmeye yöneltti. Bu siyasal jargon değişikliği CHP içindeki daha bürokratik ve sağ unsurları içeren bir grubun Cumhuriyetçi Güven Partisi'ni kurmalarına yol açtı. Bu süreçte giderek artan toplumsal gerilimler sendikal konfederasyonların ayrışmasına, çelişkilerin yoğunlaşmasına yol

açtıkça CHP bu gerilimleri daha derinden yaşamaya başladı. Sonunda 12 Mart 1971 Muhtırası gerilimin doruğunu oluşturdu ve CHP'yi askeri müdahale karşısında bir tutum almaya itti. Bu süreç partide lider, örgüt ve ideolojideki yeni yönelimin sosyalleştirilmesi yönündeki değişimi hızlandırdı.

Devleti kuran ve uzun yıllar yöneten bir parti olarak CHP'nin bürokratik kadrolarla ilişkisindeki dönüşümün de izlerini taşıyan bu dönüşüm, çok temel bir etkenle besleniyordu. O da solda alternatiflerin ortadan kaldırılması, Türkiye İşçi Partisi'nin Muhtıranın hemen ardından kapatılmasıydı. Bu süreç sol kuruluşların, sendikaların CHP ile ilişkisinde bir yumuşamaya ve yeni bir sosyalleşme süreci olarak CHP'nin toplumsal örgütlerle ilişkisine yol açtı. Bu süreçte CHP sosyal demokrat değerlere yönelirken, Batı kapitalist bloğu içinde toplu pazarlık rejiminin sosyal politikaların uzlaşmacı aktörü olarak ortaya çıkan sosyal demokrat partileri arasında uluslararası işbirliği örgütü olarak 1951'de Frankfurt Kongresinde kurulan Sosyalist Enternasyonal ile tanıştı. Örgütsel planda uluslararası işbirliği çok kısa sürdü. Zira 12 Eylül darbesi CHP'yi kapatmış siyasal kadrolarını da dağıtmıştı. Ayrıca Sosyalist Enternasyonal uluslararası mücadele örgüt olmaktan ziyade bir işbirliği ve etik örgütlenme olarak görülüyor ve bu açıdan partilerle gevşek bir ilişki içinde bulunuyordu. Hedefleri ve ilkeleri kendi mücadelesinin bir ürünü olarak değil, uluslararası siyasal toplumsal mücadelelerden devşirdiği genel barış, demokrasi, adalet ve insan hakları kavramlarına referans veriyordu. Emeğin enternasyonal mücadelesinden ziyade her ülkede kendi kurucu partilerin görüş ve uygulamalarına yakın partileri üyeliğe kabul ediyordu. Bununla birlikte demokrasinin sosyalleşmesi, topluma referans veren politika dayanakları ile sivil mücadeleye dayanıyordu. Sosyalist Enternasyonal üye profili açısından İngiliz İşçi Partisi gibi köklü işçi geleneği ve mücadelesine dayanan üyeler yanında Fransa'da İkinci Dünya Savaşının içinde gelişen mücadelelere, İspanya, Portekiz ve Yunanistan gibi askeri cuntalara karşı verilen tarihsel sosyal mücadelelere dayananlar ve Alman Sosyal Demokrat Partisi gibi işçi mücadelesinde reformist çizgiyi benimseyen işçi sınıfı partilerinin kapitalist blok içindeki örgütlenmesiydi.

Sosyalist Enternasyonal bütün diğer kuruluşlarda olduğu gibi Sovyet sisteminin çöküşü ile birlikte yeni bir işlev ve değer arayışına girdi. Bu işlev ve değer arayışı sosyalist Enternasyonal partilerinin küreselleşme sürecinde meydana gelen değişimlerde ortaya çıkan gerilimlerin çözülmesine yönelik program ve tasarıları içeriyordu. Bu durum Avrupa merkezli sosyalist partilerle çevrede yer alan sosyal demokrat referanslı partilerin ilişkisini sancılı ve tartışmalı bir karaktere büründürdü. Türkiye gibi ülkelerde küreselleşmenin yarattığı çöküntüler içinde siyasal toplumsal güçler kendi varlıklarını temellendirmede ciddi sorunlar yaşamaya başladılar.

Türkiye'de olduğu gibi etnik ve dinsel sorunlar ekseninde gündeme gelen talepler karşısında küreselleşme sürecinin kentsel seçkinleri daraltan sonuçları ile yüz yüze gelindi. Bu süreçte CHP'nin yeniden kuruluşu ve kendini inşa süreci kritik bir öneme sahiptir. İlk olarak CHP Türkiye'de toplumsal taleplerin etnik ve dini motifler içinde yükseldiği ve siyasallaştığı 1980'lerin sonundan itibaren özelleştirmeye karşı güçlü işçi muhalefetinin yükseldiği bir dönemde kuruldu. Bununla birlikte bu taleplerin hızla terörize edildiği ve barışçı temsilcilerinin alandan çekildiği koşullarda onları temsil etme iddiasındaki Sosyal Demokrat Halkçı Parti'nin (SHP) toplumsal bağlarının koptuğu gözlemine yapmak gerekir.

Bu koşullar altında yeni kurulan CHP'ye sığınan SHP bu toplumsal bağların sönümlenmesini ifade eder. CHP bu süreçte hızla devletin özsel çıkarlarına yönelmeye başladı ve çöken merkez sağ partilerin terk ettiği alanları doldurarak, küreselleşmenin hedefi kentsel orta sınıflara dayalı bir siyasal-toplumsal bağ arayışına girdi. Bu süreçte CHP'yi toplumsal taleplerin dışına iterken korumacı bir siyasete, mevcut kamunun korunmasına yöneltti. 28 Şubat koşullarında etkili bir siyasal muhalefet olmasa da parlamento dışında kalması milliyetçi-şoven yönelimden uzak kalması bunda etkili rol oynamıştı. Zira yükselen milliyetçi dalga 1999 seçimlerinde dünyayı referans alan partileri parlamento dışında bırakmıştı. 2002 seçimleri hem AKP'de hem CHP'de küreselleşme mağdurlarını, ya da 2000 Kasım ve 2001 Şubat krizlerinin mağdur ettiği kesimlere dayalı bir siyasete yöneltti. Bu açıdan CHP ve AKP madalyonun iki yüzü gibi bir konumlanma içine girdi. Zira 3 Kasım 2002 seçimlerine giremeyen Baş-

bakan Tayip Erdoğan'ın Meclise girmesine özel bir destek verdiği, bunu demokrasinin bir gereği saydığı unutulmamalıdır.

Bununla birlikte Türkiye küreselleşme sürecinin ve küresel yeni siyasal denklemin içinde yeniden konumlanmakta ve bu süreç siyasal partileri de istikrarsızlaştırmaktadır. Bu açıdan en sancılı siyasal partilerden biri CHP'dir. CHP ülkede bütün siyasal ve toplumsal güçlerin bir tavır beklediği parti olarak sıkışmış durumdadır. 1990'larda girdiği küreselleşme mağduru orta sınıflar temelinde politika hattı genel emek kesimlerine yönelik bir önceliği bekleyenler ile küresel oyunculardan biri olarak Türkiye'nin siyasi rolünün ve etkisinin özerk bir kapasiteye dayanmasını bekleyen "bağımsızlıkçı" akım ve kurumlar ile toplumsal örgütlere kadar farklı değerlendirmelere ve güç bileşimlerine rastlanmaktadır. Bu gerilimli bir ortamı doğuran bir ilişki ortaya çıkarmaktadır.

Türkiye bulunduğu bölgede nasıl bir rol oynayacaktır? Hangi kurumlar ve güçler bu rolün oynanmasında temel rolü üstlenecektir? Bu soruları artırmak mümkündür. Yani Türkiye kendi potansiyellerine ve güçlerine dayalı bir seferberlik ideolojisi ile mi öne çıkacak yoksa küresel işbirliği modeli içinde rol ve beklentilerin iç ve dış koşulların istikrarsızlığı içinde karşılandığı bir yönelime girecektir?

Bu durum Türkiye'yi 2003'ten itibaren hızla istikrarsızlığa giden yolu açtığı söylenebilir. Bu koşullar Türkiye'nin yeni konumunu üretecek aktörlerin tasarısını doğrudan etkilemekte, birçok siyasal toplumsal gücü karşı karşıya getirmektedir. Bu sürecin önemli bileşenlerinden biri militarizmin bu süreçteki işlevinin ne olacağıdır. Militarizm mutlaka denklemin içinde vardır, ancak bu denklem toplumsal gerçekliği ne kadar içerecek ve demokratik toplumsal koşulları ne kadar geliştirecektir?

Bu açıdan Türkiye'nin içinde bulunduğu koşullar ya CHP'yi toplumsal güçlere yakınlaştıracak ya da hızla toplumsal güçler denklemin dışına atacaktı. Zira bu süreçte toplumun demokratik potansiyellerini hızla tahrip eden gelişmeler sadece darbe tehdidinde değil, bizatihi hükümetlerin demokrasi sürecine ilişkin etkin olamayışıdır. Zira Türkiye son yıllarda AB uyum paketleri çerçevesinde sivil idarenin güçlendiği ya da demokratik

potansiyelin açığa çıktığı durumların tam tersini yaşamaktadır. Son beş yılda toplumda giderek artan gerilim ve kutuplaşma, sadece darbecilerin yarattığı çelişkilerle açıklanamaz. Aynı zamanda Türkiye'nin girdiği küreselleşme evresinin zafiyetleri de hızla demokratik çözüm potansiyelini ortadan kaldırmakta, kutuplaşmayı derinleştirmektedir. Gelir ve servet dağılımının bozulmasının yanı sıra burjuvazi içindeki servet transferleri ve giderek artan himaye ilişkileri, demokratik yurttaşlık eylemini sakatlayan gelişmelerdir.

Buna göre CHP Sosyalist Enternasyonal ilişkisinin gerilimli bir boyut kazanması, hem Sosyalist Enternasyonal'in izlediği küreselleşmenin çelişkilerinin çözülmesi yönündeki görüş açısı hem de CHP'nin Türkiye'de giderek derinleşen toplumsal yarılardan kaynaklanmaktadır. Zira CHP bu yarılma sürecinde sosyal boyutu öne çıkarmayan, tersine küresel çelişkileri dış politika ve militer boyutu içinden öne çıkarmakta, bu da CHP'yi toplumu seferber edecek düzeyde milliyetçi politika izlediği yorumlarını temellendirmektedir.

CHP, 1992'den günümüze gösterdiği performans ile sosyal demokrat partilere özgü eğilimlerden koptuğu ve kendi köklerine; kurucu politika eksenine geri döndüğü biçiminde yorumlanmaktadır. Bu durum Türkiye'nin bir değişim evresinde olduğunu göstermektedir. Bunun yanında Sosyalist Enternasyonal'in sosyalist işlevini ne ölçüde yerine getirdiği de sorgulanmalıdır. Zira sermaye ve emek arasındaki uzlaşmaya dayalı siyasal programlar, bu uzlaşmanın sona erdiği küreselleşme süreci ile yeni liberalizme payanda olmuşlardır. Bu açıdan İngiliz İşçi Partisinin "yeni solu", Alman Sosyal demokrat Partisinin "yeni ortası" yeni liberalizmin Sosyalist Enternasyonal Partilerine kazanılması olarak yorumlanabilir. Sosyalist Enternasyonal bu haliyle bir etik değerler manzumesi içinde reformcu özünü kaybetmiş bir örgütlenme olarak görülebilir. Bu anlamda toplantıya katılmayan CHP ile toplantıya katılan diğer sosyal demokrat partiler arasındaki mesafenin çok fazla olmadığı da düşünülebilir.